

De ontrondingsgebieden in Zuid-Nederland

door V. VERSTEGEN, O. F. M.

Meermalen reeds kwam de ontronding ter sprake in *Onze Taaltuin* naar aanleiding van taalkaarten. Het laatste bij de kaart van *rug* door P. J. MEERTENS (1). Wat daar gezegd wordt over de ontrondings- of delabialisatiegebieden in Zuid-Nederland en inzonderheid de vergelijking met de kaart van *put*, verschenen in hetzelfde tijdschrift (I, 1932-33, 148-49), heeft ons aangezet om die ontrondingsgebieden in Zuid-Nederland zo nauwkeurig mogelijk af te bakenen.

Wanneer we van ontronding of delabialisatie spreken dan bedoelen we daardoor dat de geronde klinkers, zowel voor- als achterklinkers ontrond worden d. i. de lippenronding geheel of gedeeltelijk verliezen en daardoor meestal een andere klankwaarde krijgen. Van ontrondingsgebied kan maar spraak zijn in een streek waar alle, of nagenoeg alle geronde vocalen ontrond worden; wanneer er dus een articulatiетendens, een streving bestaat, iets als een klankwet die de geronde klinkers doet verdwijnen (2). Van

(1) *Onze Taaltuin*, IX (1940), 93-96.

(2) De phonologische opposities, *i-y*, *e-ø* zijn dan uit het spraakbewustzijn verdwenen.

Dit blijkt wanneer de Leuvenaars beschaafd willen spreken of schrijven en dan elke *i* tot *y* ronden, waardoor hypercorrecte vormen ontstaan als *munutie* (op een winkelraam), *ontgunnen* (op een aanplakbiljet), *de kluppel klypel* (waarmee een post-

een ontrondingsgebied kan er dus niet gesproken worden waar slechts de een of andere vocaal in een bepaald aantal woorden wordt ontrond. Zo moet er onderscheid gemaakt worden tusschen West-Vlaanderen en de andere ontrondingsgebieden in Zuid-Nederland. West-Vlaanderen is geen ontrondingsgebied, al kent het de ontronding van een vocaal (umlaut van Wgm *u*) in een reeks aangegeven woorden, die echter zeer beperkt in aantal zijn en die bij nader onderzoek een gans ander beeld zullen geven dan men zich gewoonlijk wel voorstelt. Deze woorden zouden zijn : *rug*, *brug*, *knuppel*, *hul* „heuvel”, *kruk*, *put*, *mug*, *stuk*; daarbij moet gevoegd worden : *ɛp*, *ip op*. Thans kunnen we niet nagaan hoever de ontronding zich uitstrekt in deze woorden, alleen kunnen we meedelen dat ieder van die ontronde vormen zijn eigen gebied heeft en dat sommige de ontronding prijsgeven.

We zullen ons verder alleen bezig houden met de overige gebieden en hier treffen we een ontrondingstendens aan. Geronde vocalen komen in deze gebieden niet voor of slechts in zeer bepaalde gevallen. Ook de ontronding van de *u* wordt hier buiten beschouwing gelaten. Dit is een zeer moeilijk probleem dat slechts door zeer nauwkeurige plaatselijke waarneming kan worden opgelost. Vgl. b. v. de Leuvense ontronde *u* (2). De ontronding doet zich het duidelijkst voor bij de voorklinkers; het is dan ook steunend op deze klanken dat de gebieden werden afgebakend.

De ontrondingsgebieden worden scherp afgelijnd door de omliggende plaatsen; in deze treffen we namelijk het tegenovergestelde verschijnsel aan: een aantal klanken die normaal ongerond zijn, worden in deze plaatsen hyper-

beambte den „American Clipper” bedoelde: hier dus dubbele reactie tegen het Leuvense *klipar* „knuppel”).

(2) L. GOEMANS, *Het dialect van Leuven*, in *Leuvense Bijdragen*, II, (1897), bl. 6, 39 vlg.

correct gerond; de gebieden zijn dus zeer nauwkeurig af te tekenen. Enige twijfel kan nochtans ontstaan in een grensplaats gelijk we verder zullen zien, maar dan komt hier een zeer bewuste psychologische factor in werking. Spreken dus over een groter of kleiner gebied b. v. voor *put* en *rug* heeft geen zin en is maar het gevolg van een vergelijking met een kaart waarop zuiver willekeurige lijnen werden getrokken om de zeer schaarse plaatsen te verbinden waarvoor materiaal voorhanden was. Buiten de eigenlijke ontrondingsgebieden treffen we nochtans enkele woorden aan met ontronde vocaal die een zeer uitgestrekte oppervlakte bestrijken. Dit zijn o. a. *knuppel* en *schutter*. Voor elk van deze woorden moet een afzonderlijke kaart getekend worden en zal naar een verklaring moeten worden gezocht die noodzakelijk buiten de ontrondingstendens zal liggen.

Om de ontrondingsgebieden af te bakenen werd gesteund op materiaal dat ter plaatse zelf werd opgenomen en dat berust op de Leuvense dialectcentrale. Dit materiaal werd vergeleken met en aangevuld door de gegevens van de *Dialectatlassen* uitgegeven onder leiding van E. BLANQUAERT. Voor een twaalfstal plaatsen die nog niet voorkwamen in dit materiaal werd gebruik gemaakt van schriftelijke enquêtes.

De gebieden.

In Zuid-Nederland kunnen we buiten West-Vlaanderen vier onderscheiden gebieden omlijnen plus een alleenstaande plaats. Wanneer echter in een gemeente ook geronde vocalen voorkomen naast ontronde in dezelfde woorden, werd de lijn door het punt van de plaats getrokken op de kaart.

1. *Het gebied bij Aalst.*

Het omvat de volgende plaatsen met de nummering van de kaart van G. G. KLOEKE: Baasrode (I 260a), Dendermonde (I 262), Denderbelle (I 263a), St.-Gillis-Dendermonde (I 264), Lebbeke (I 264a), Buggenhout (I 273), Wieze (O 58), Herdersem (O 60), Aalst (O 61), Moorsel (O 62), Baarddegem (O 63), Nieuwerkerken (O 64), Erembodegem (O 65), Meldert (O 66), Opwijk (O 68), Mazenzele (O 71), Kerksken (O 136), Outer (O 145), Welle (O 147), Denderleeuw (O 148), Iddergem (O 149), Denderhoutem (O 150), Okegem (O 151), Ninove (O 152), Hekelgem (O 153), Esschenen (O 154), Teralfene (O 155), St.-Katherina-Lombeek (O 156), Liedekerke (O 157), Pamel (O 158), Strijtem (O 159), Borchtlombeek (O 160), Wambeek (O 161) en Meerbeke (O 233). St.-Kath.-Lombeek en Wambeek hebben ook geronde vormen. Er wordt echter geen verklaring van dit verschijnsel gegeven in de *Dialect-atlas van Zuid-Oost-Vlaanderen* door E. BLANCQUAERT en H. VANGASSEN.

2. *Het gebied bij Boom.*

Dit omvat: Boom (K 287), Klein Willebroek (K 319), Willebroek (K 320), Blaasveld (K 321), Tisselt (K 322), Kapelle-op-den-Bosch (K 324), Rumst (K 325), Heindonk (K 326) en Terhagen (K 326a).

3. *Het gebied bij Leuven.*

Het omvat de volgende plaatsen:

Rijmenam (K 336), Keerbergen (K 337), Beerzel (K 338), Heist-op-den-Berg (K 339), Hulsthout (K 340), Schriek (K 341), Tremeloo (P 22), Werchter (P 26), Rotselaar (P 27), Wezemaal (P 28), Gelrode (P 29), Holsbeek (P 30), Kortrijk-Dutsel (P 31), St.-Pieters-Rode (P 32), Nieuwrode-

(P 36), Wilsele (P 85), Kessel-Loo (P 86), Linden (P 87), Leuven (P 88) en Heverlee (P 89).

De grens werd hier weer getrokken door twee plaatsen nl. Heist-op-den-Berg en Werchter : te Heist-op-den-Berg bestaat aarzeling. Een opname heeft overal ontronding ; een correspondent geeft er gene, terwijl een buitenstaander na onderzoek opgeeft dat in het centrum gewoonlijk niet ontrond wordt, al komen er ook ontronde vormen voor, terwijl de gehuchten, inzonderheid Goor, zuidelijker gelegen, altijd ontronden. Dit komt ook overeen met de bevindingen van H. VANGASSEN in *Dialectatlas voor Vlaamsch Brabant*. Op de kaarten echter, inzonderheid op kaart 43 werd dit niet aangegeven. Te Werchter ontrondt men altijd op het gehucht Wakkerzeel ; in het centrum ontrondt men ook gewoonlijk. Twee opnamen ter plaatse gemaakt, gaven een verschillend resultaat. Na hernieuwd plaatselijk onderzoek, bleek dat men gewoonlijk wel ontrondde, doch dat men ten overstaan van vreemden de ontronding, zelfs als men dialect spreekt, tracht te vermijden. De ontronding wordt als iets minderwaardigs, als foutief aangevoeld in de randgemeenten. VANGASSEN heeft geen ontronding voor Werchter.

4. Het Limburgse gebied.

Het omvat de volgende plaatsen :

Peer (L 355), Grootte-Brogel (L 356), Beek (L 359), Gerdingen (L 360a), Bree (L 360), Tongerlo (L 361), Opitter (L 362), Ellicum (L 363), Meeuwen (L 364), Wijs-hagen (L 365), Gruitrode (L 366), Neerglabbeek (L 367), Neeroeteren (L 368), Opoeteren (L 415), Opglabbeek (L 416), Asch (L 417), Niel (L 418), Scholen (P 52), Berbroek (P 53), Spalbeek (P 54), Kermt (P 55), Stokrooi (P 56), Kuringen (P 57), Hasselt (Q 2), Genk (Q 3), Zutendaal (Q 4), Beverst (Q 72), Munsterbilzen (Q 82), Bilzen

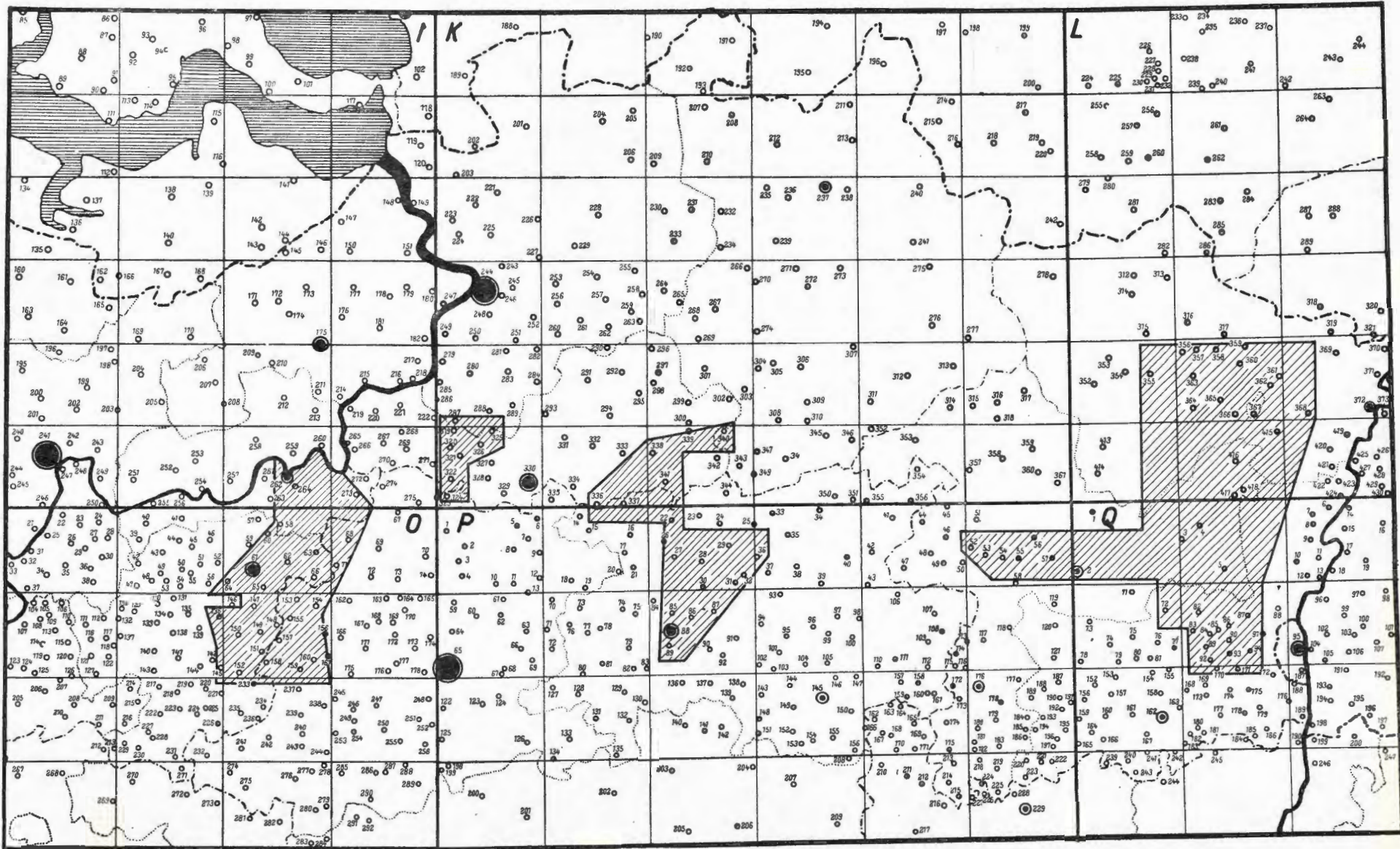
(Q 83), Waltwilder (Q 84), Hoelbeek (Q 85), Eigenbilzen (Q 86), Gellik (Q 87), Maartenslinde (Q 89), Mopertingen (Q 90), Veldwezelt (Q 91) echter niet Kesselt, een gehucht van Veldwezelt, Kleine-Spouwen (Q 92), Rosmeer (Q 93), Hees (Q 94), Grootte-Spouwen (Q 170) en Vlijtingen (Q 171).

St.-Niklaas (I 175) dat gewoonlijk vernoemd wordt in *Onze Taaltuin* heeft in de gewone taal geen ontronding. Alleen in de buitenwijken treft men ontronding aan van y, ø, ø: en œ. Deze ontronding wordt aangezien als minder beschaafd; dezelfde gegevens bij E. BLANCQUAERT, *Dialect-atlas van Noord-Oost-Vlaanderen en Zeeuwsch-Vlaanderen*. De opname van P. WILLEMS geeft inderdaad de ontronde klanken aan, doch de bijgevoegde nota's zeggen zeer duidelijk en herhaaldelijk dat dit de uitspraak is van „het gemeene volk en de buitenmensen”, of van „de uitkanten van St.-Niklaas”; dit wordt weliswaar als de „echte St.-Niklaasche uitspraak” aangezien. *Put* wordt vertaald „put (pit)”. Op dezelfde manier worden de woorden die kunnen ontronden weergegeven. Er kan dus, zelfs bij de opname van WILLEMS, niet de minste twijfel bestaan betreffende het dialect van St.-Niklaas.

Temsche (I 215) vormt een ontrondingseiland; dit ten minste volgens de opname van E. BLANCQUAERT. Een andere plaatselijke opname geeft over het algemeen geen ontronding aan. Mogelijk staan we hier voor dezelfde toestand als te St.-Niklaas.

DE ONTRONDINGSGEBIEDEN IN ZUID-NEDERLAND

Zuidnederl. Dialektcentrale, Leuven.

Schaal $\frac{1}{600.000}$

Nadruk verboden.